

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Олександр ГОЛОВКО

31

серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ
В ПРОФІЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

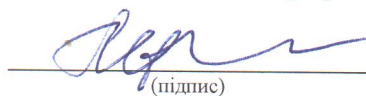
рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський)</u>
галузь знань	<u>01 Освіта</u>
спеціальність	<u>014.07 Середня освіта (Географія)</u>
освітня програма	<u>Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму
Протокол № 9 від 30 серпня 2022 року,

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: канд. геогр. наук, доцент Юрій КАНДИБА

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства
Протокол № 9 від «26» серпня 2022 року

Завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

 Людмила НЕМЕЦЬ
(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»

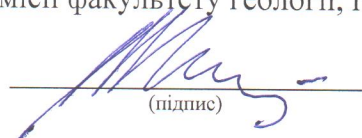
Гарант освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»

 Катерина СЕГІДА
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 7 від 29 серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії факультету геології, географії, рекреації і туризму

 Олександр ЖЕМЕРОВ
(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни **«Методика викладання географії та економіки в профільній середній школі»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності

014.07 Середня освіта (Географія)

освітня програма

Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – сформувати у студентів знання теоретичних засад методики викладання географії та економіки, розвивати їхнє творче методичне мислення, вміння раціональної організації власної педагогічної праці та методичні вміння, спрямовані на виконання функцій вчителя сучасної профільної школи.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- забезпечити засвоєння теоретичних засад методики викладання географії та економіки на основі компетентнісного підходу до побудови його змісту;
- навчити самостійно визначати зміст і методичний апарат викладання географії та економіки в школі (методи, методичні прийоми, засоби та форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів);
- сформувати вміння працювати з науково-методичною літературою, самостійно проводити наукові дослідження з методики викладання географії та економіки, здійснювати діагностування ефективності процесу формування географічних компетентностей, використовувати психологічні методи дослідження особливостей засвоєння учнями навчальної інформації;
- навчити аналізувати шкільні програми, підручники та інші засоби навчання і доцільність застосування дидактичних інструментів у навчально-виховному процесі, проектувати зміст навчання, різні види пізнавальної діяльності учнів і способи їхнього включення у процес навчальної діяльності, планувати педагогічну діяльність учителя (календарно-тематичне планування, проектування уроків, позаурочних заходів тощо);
- забезпечити оволодіння навичками організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці та коригування в процесі ведення уроку, вивчення ступеня і глибини засвоєння програмного матеріалу та його корекції, рівня сформованості інтелектуальних вмінь школярів та їхнього наукового світогляду;
- виробити вміння користуватися методичним апаратом викладання географії та економіки; підготувати майбутніх учителів до здійснення навчально-виховного процесу у всій його різноманітності; забезпечити опанування алгоритмізованими елементами педагогічних технологій та сформувати творче ставлення до їх впровадження.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
12 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
84 год.	110 год.
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Заплановані результати навчання:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні задачі та практичні проблеми в галузі середньої (у т.ч. профільної) освіти (за предметною спеціальністю Географія) та дослідницько-інноваційної діяльності з географії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних освітніх та географічних знань та професійної практики за умови комплексності та невизначеності умов організації освітньо-виховного процесу в основній (профільній) середній школі.

Загальні компетентності:

ЗК01. Володіння науковим світоглядом; знання основних теорій, концепцій, вчень, які формують наукову картину світу; вміння відстоювати власні наукові погляди.

ЗК03. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, бути сучасно освіченим, усвідомлювати і оволодівати можливістю навчання впродовж життя.

ЗК05. Навички використання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації державною та іноземною мовами в галузі географічної освіти; вміння постійно збагачувати власне мовлення.

ЗК06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК10. Уміння виробляти власну стратегію і тактику професійної поведінки, діяльності з урахуванням інтересів колективу.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК01. Здатність переносити систему наукових знань у практичну діяльність та площину навчального предмету / процесу, здійснювати структурування навчального матеріалу.

СК02. Здатність проектувати та організувати освітній процес, підбирати та реалізовувати форми, методи і засоби навчання, що спрямовані на розвиток здібностей учнів на основі психолого-педагогічної характеристики класу.

СК04. Здатність формувати ключові і предметні компетентності учнів профільної старшої школи та реалізувати наскрізні змістові лінії засобами навчання.

Спеціальні (предметні) компетентності:

ПК02. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами

явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК07. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

ПК08. Здатність демонструвати знання про структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку, значення для суспільства.

ПК10. Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту.

Програмні результати навчання:

ПР03. *Знає та розуміє* принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівні повної загальної середньої освіти, профільної освіти).

ПР05. Ефективно *застосовує* професійні знання в практичній педагогічній діяльності при вирішенні навчальних, виховних та науково-методичних завдань з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, конкретних психолого-педагогічних ситуацій.

ПР08. *Добирає і застосовує* сучасні освітні технології та методики, форми, методи і прийоми навчання для формування предметних компетентностей учнів за умови профільної середньої освіти і здійснює самоаналіз ефективності уроків.

ПР14. *Володіє* критичним осмисленням проблем у навчанні та/або професійній діяльності на межі предметних галузей.

ПР19. *Формує* в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПР20. *Знає і вміє* залучати інноваційні концепції, методики та тенденції вітчизняної та зарубіжної теорії навчання географії.

ПР23. *Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати* теоретичні й методичні засади навчання географії для виконання освітньої програми повної загальної середньої освіти, зокрема профільної, з географії.

ПР26. *Творчо застосовує* сучасні методики і технології, різноманітні методи та форми прогресивного навчання, інноваційні прийоми навчання в освітніх закладах різного типу, забезпечуючи формування в учнів предметних компетентностей та основ цілісної природничо-наукової картини світу.

Знання:

- зміст, структура, методичний апарат шкільних програм, підручників та аналізувати їх з теоретичних позицій дидактики й психології;
- особливості побудови шкільної географії та економіки у профільній школі, їх дидактичне й виховне значення;
- класифікації засобів, методів, технологій навчання географії та економіки, їх переваги й недоліки;
- основні форми організації навчальної роботи з географії та економіки, інноваційні педагогічні технології;
- вимоги до навчальних досягнень учнів з географії та економіки у сучасній профільній школі.

Уміння і навички:

- володіти методами, методичними прийомами, досвідом застосування засобів і форм організації навчання географії та економіки;
- володіти педагогічними технологіями та розуміти особливості їхнього застосування у навчально-виховному процесі;

- здійснювати організацію активної пізнавальної діяльності школярів і формувати їхні інтелектуальні навички;
- планувати педагогічну діяльність, складати тематично-поурочні плани, проектувати уроки різних типів та позакласну роботу;
- визначати, формулювати та реалізовувати основні дидактичні, виховні і розвиваючі цілі уроків географії та економіки у класах профільної школи;
- аналізувати елементи навчально-виховного процесу, досліджувати педагогічні явища з метою розв'язання педагогічних проблем;
- здійснювати виховну функцію, пов'язану з реалізацією на уроках принципів навчання географії – краєзнавчого, екологічного, економічного та формування наукового світогляду школярів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Теоретичні основи методики викладання географії та економіки

Методика викладання географії (економіки) як педагогічна наука. Зв'язок методики викладання з географічною та економічною науками, дидактикою, психологією, логікою і шкільною практикою. Головні проблеми і методи наукових досліджень у галузі методики навчання географії та економіки. Принципи географічної та економічної освіти і їх сучасні тенденції розвитку. Особливості організації і роль науково-дослідницької роботи вчителя та вдосконалення своєї професійної майстерності.

Тема 2. Зміст курсів географії та економіки у профільній середній школі

Курс географії в 10 класі «Географія: регіони та країни». Мета і завдання курсу. Структура курсу.

Курс географії в 11 класі «Географічний простір Землі». Мета і завдання курсу. Структура курсу.

Курс «Економіка» для учнів 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень).

Курс «Економіка» для учнів 10-11 класів з економічним профілем навчання (профільний рівень).

Тема 3. Формування географічних та економічних компетенцій учнів

Психодидактичне підґрунтя навчання географії та економіки. Методи навчання географії та економіки. Проблемне навчання. Методичні прийоми навчання географії та економіки. Методика формування географічних та економічних компетенцій учнів.

Розділ 2. ФОРМИ, ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Форми організації навчання географії та економіки

Основні форми організації навчальної роботи з географії та економіки: урок, навчальна екскурсія, диспут, прес-конференція. Урок – основна форма організації навчання географії. Форми організації навчальної діяльності учнів на уроці. Практичні роботи з географії та економіки. Домашня навчальна робота учнів. Уроки нетрадиційної форми. Позакласні та позашкільні форми організації навчання.

Специфічні риси організації процесу навчання в гімназіях, ліцей, коледжах та інших закладах нового типу. Інтеграція вищих і середніх закладів освіти та її вплив на розвиток шкільної географії і методики її викладання.

Тема 2. Засоби навчання географії та економіки і контроль навчальних досягнень учнів

Різноманітність засобів навчання. Навчальні моделі у їх системі засобів навчання географії. Карти на уроках географії. Шкільні підручники з географії та економіки. Методичні прийоми роботи з наочними засобами навчання. Комп'ютеризація процесу навчання географії. Функції й організаційні форми перевірки та оцінювання компетентності учнів з географії та економіки. Педагогічні вимоги до здійснення контролю і корекції навчальних досягнень учнів з географії та економіки. Контроль результатів навчання.

Тема 3. Технології і методика навчання географії та економіки у профільній школі

Педагогічні технології, спрямовані на організацію та управління пізнавальною діяльністю учнів. Педагогічні технології, спрямовані на активізацію та інтенсифікацію навчально-пізнавальної діяльності учнів. Педагогічні технології, спрямовані на розвиток мислення учнів.

Особливості організації процесу навчання, засобів і методів викладання курсів географії та економіки: лекції, диспути, прес-конференції, рольові ігри. Методика організації і проведення лекцій, семінарів, практикумів, заліків, самостійної роботи учнів у закладах нового типу.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальні питання методики викладання географії та економіки												
Тема 1. Теоретичні основи методики викладання географії та економіки	20	2	4			14	21	1	2			18
Тема 2. Зміст курсів географії та економіки у профільній середній школі	20	2	4			14	20		2			18
Тема 3. Формування географічних та економічних компетенцій учнів	20	2	4			14	19	1				18
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>60</i>	<i>6</i>	<i>12</i>			<i>42</i>	<i>60</i>	<i>2</i>	<i>4</i>			<i>54</i>
Розділ 2. Форми, засоби і методи викладання географії та економіки												
Тема 1. Форми організації навчання географії та економіки	20	2	4			14	22	1	2			19
Тема 2. Засоби навчання географії та економіки і контроль навчальних досягнень учнів	20	2	4			14	19					19
Тема 3. Технології і методика навчання географії та економіки у профільній школі	20	2	4			14	19	1				18
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>60</i>	<i>6</i>	<i>12</i>			<i>42</i>	<i>60</i>	<i>2</i>	<i>2</i>			<i>56</i>
Усього годин	120	12	24			84	120	4	6			110

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Планування навчальної діяльності	4
2.	Зміст і структура курсів географії та економіки у профільній середній школі	4
3.	Прийоми частково-пошукового методу навчання географії та економіки	4
4.	Розробка уроків географії та економіки	4
5.	Аналіз уроку географії (економіки)	4
6.	Підготування і проведення на уроках географії та економіки дискусії	4
	<i>Разом</i>	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Опрацювання літературних джерел за темою «Теоретичні основи методики викладання географії та економіки», підготовка до практичної роботи	14
2.	Вивчення змісту курсів географії та економіки у профільній середній школі», підготовка до практичної роботи	14
3.	Опрацювання матеріалу за темою «Формування географічних та економічних компетенцій учнів», підготовка до практичної роботи	14
4.	Вивчення особливостей організації навчання географії та економіки, підготовка до практичної роботи	14
5.	Ознайомлення із засобами навчання і формами контролю навчальних досягнень учнів з географії та економіки, підготовка до практичної роботи	14
6.	Вивчення технологій і методики навчання географії та економіки у профільній школі, підготовка до практичної роботи	14
	<i>Разом</i>	84

6. Індивідуальні завдання

Програмою не передбачені.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький.

8. Методи контролю

Усне експрес-опитування, виконання практичних робіт, контрольна робота, екзамен.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2			Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	15	-	60		
8	7	7	8	8	7					

T1, T2, T3, T4, T5, T6 – практичні роботи

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практична робота (теми 1, 4, 5) – 8 балів:

- виконання практичних завдань – 6 балів;
- захист роботи – 2 бали.

Практична робота (теми 2, 3, 6) – 7 балів:

- виконання практичних завдань – 5 балів;
- захист роботи – 2 бали.

Контрольна робота – 15 балів:

- тестові завдання – 5 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді: 2 питання x 5 балів = 10 балів.

Екзамен – 40 балів:

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді: 4 питання x 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Географія. 6-11 клас: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 н. р. з коментарем провідних фахівців. – Х.: Видавництво «Ранок», 2016. – 96 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (витяг) // Географія. – 2004. – № 3 (7). – [Внесок 1] – С. 1–8.
3. Дидактика географії: монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2013. – CD, ISBN 978-966-521-619-3. – 570 с.
4. Загальна методика навчання географії: підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
5. Кобернік С.Г. Збірник завдань для самостійної роботи студентів з методики навчання географії: метод. посіб. для студентів географічних спец. вищих педагогічних навчальних закладів / С.Г. Кобернік. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 80 с.
6. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, О.Я. Скуратович; за ред. С.Г. Коберніка. – К.: Навч. книга, 2005. – 319 с.
7. Кобернік С.Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія / С.Г. Кобернік. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
8. Концепція географічної освіти в основній школі / Інститут педагогіки НАПН України / за заг. ред.: О.М. Топузов, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, А.С. Доброскок та ін. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 30 с.
9. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії / В.П. Корнєєв. – Х.: Основа, 2004. – 112 с.
10. Лаврук М.М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 136 с.
11. Методика навчання географії / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.М. Булава,

- Л.П. Вішнікіна. Навчальна програма. – Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. – 2009. – 32 с.
12. Посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання та проведення державної підсумкової атестації з географії в 11-х класах загальноосвітніх навчальних закладів / О.М. Топузов, Т.Г. Назаренко, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, С.Л. Капіруліна, В.М. Самойленко, А.А. Шуканова. – К., ДНВП «Картографія», 2011. – 128 с.
 13. Проблеми викладання географії у школі: Конспект лекцій / укл. Кирилюк С.М. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. – 124 с.
 14. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія, 6–10 класи / [П.Г. Шищенко (керівник автор. колективу), В.М. Бойко та ін.]. – К. : ВТФ «Перун», 2006. – 90 с.
 15. Топузов О.М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: монографія / Олег Михайлович Топузов. – К.: Фенікс, 2007. – 304 с.
 16. Чернов Б.О. Методи навчання географії в школі: посіб. для вчителів / Б.О. Чернов, В.П. Корнєєв; за ред. А.М. Алексюка та А.Й. Сиротенка. – К.: Рад. шк., 1986. – 174 с.
 17. Шипович Є.Й. Методика викладання географії / Є.Й. Шипович. – К.: Вища школа, 1981. – 176 с.

Допоміжна література

1. Бабешко О.О. Методика навчання географії: посібник [для вчителів і студентів-географів педуніверситетів] / О.О. Бабешко. – Умань: АЛІМІ, 2005. – 263 с
2. Вішнікіна Л.П. Обґрунтування змісту предметних географічних компетенцій учнів основної школи // Географія та економіка в рідній школі. – 2014. – № 6. – С. 34-36.
3. Заславський І.І. Карта на уроках географії / І.І. Заславський. – К.: Знання, 1986. – 127 с.
4. Книга вчителя географії: Довідково-методичне видання / Упорядник Н.В. Бескова, В.М. Проценко. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 288 с.
5. Кобернік С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів з методики навчання географії у контексті розвитку вищої школи в Україні [Електронний ресурс] / С.Г. Кобернік // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2015. - № 1. – С. 29-35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2015_1_8
6. Типовий перелік навчально-наочних посібників та навчального обладнання для загальноосвітньої школи (затверджений 20.06.2002 р.) // Географія та основи економіки в школі. – №4. – 2003. – С. 3-10.
7. Топузов О.М. Методика викладання економічної та соціальної географії світу: 10 кл. / О.М. Топузов, Л.В. Тименко. – К. : А.С.К., 2005. – 128 с.
8. Шищенко П., Муніч Н. Географічна освіта в Україні: виклики і шляхи розвитку в найближчій перспективі // Мат-ли міжнар. наук. семінару „Львівська суспільно-географічна школа”. – Л.: ЛДУ, 2005. – С. 110-114.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Географічний портал (статті з методики викладання географії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/metodika_vikladannja_geografiji/35
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
3. Каталог географічних ресурсів для уроків географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.georo.ru/resources/>
4. Навчальні програми для 10-11 класів (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
5. Український центр оцінювання якості освіти. – Режим доступу: <https://testportal.gov.ua/>